

Kerkgeschiedenis II

Van 1054 tot vandaag

Els Agten
2024-2025

Even voorstellen

(Dr.) Els Agten

Stafmedewerker gezinspastoraal en parochiecatechese
bisdom Hasselt (100% sinds 01/10/2017)

Docent kerkgeschiedenis HIGW Antwerpen en Hasselt

Projectmedewerker voor Thomas aan de faculteit
Theologie en Religiewetenschappen (KU Leuven) (10%)

Doctoraat over het **Jansenisme** en **Bijbelvertaling in de
volkstaal** in en rond Leuven (16de-17de eeuw) (2014)

Meint gy dat gy ook wel verstaet, het gene gy leest? The Catholic
Church and the Dutch Bible: From the Council of Trent to the
Jansenist Controversy (1564-1733) (uitgegeven in 2020)

els.agten@gmail.com

Doelstellingen en verwachtingen

Christendom als historisch bepaalde religie

Ontstaan, groei
en ontwikkeling
Christendom

Ontwikkelingen,
gebeurtenissen
en ideeën

Periode:
1054 tot nu

Veranderende
historische
context

Pluraliteit en
verscheidenheid

Belang van
situeren

Inhoud

-
1. Beknopt kerkhistorisch overzicht
 2. Kerk en Staat
 3. Kerk en de anderen
 4. Kerk in beeld
 5. Orthodoxie en orthopraxie
 6. Canon, credo en concilies

Materiaal

Cursustekst *Geschiedenis
van Kerk en Theologie II
Van 1054 tot vandaag*

PowerPointpresentaties

Examen

Schriftelijk examen

Reflectieopdracht (*1 week voor het examen doorsturen*)

Vijf vragen:

1 synthesevraag

4 andere vragen

Je krijgt een **volledige lijst** van examenvragen.

Belang van
chronologische en
geografische **situering**

Examen: Reflectieopdracht

In de cursus vind je drie reflectievragen die te maken hebben met thema's uit de cursus.

Kies **1 opdracht** van deze opdrachten en werk die uit volgens de vermelde instructies.

Stuur deze opdracht ten laatste 1 week voor het examen op naar de docente per email (els.agten@gmail.com).

Vragen?

Vragen van studenten ter
verduidelijking van de
lesinhoud worden per mail
opgestuurd naar
els.agten@gmail.com.

Hoofdstuk 1

Beknopt kerkhistorisch overzicht

Inleiding

De Onze-Lieve-Vrouwekathedraal in Antwerpen

Bron: <https://bit.ly/3hWNOgn>

1 ^{ste} eeuw	1	00 2 ^{de} eeuw	2	00 3 ^{de} eeuw	3	00 4 ^{de} eeuw	4	00 5 ^{de} eeuw	5	00 6 ^{de} eeuw	6	00 7 ^{de} eeuw	7	00 8 ^{ste} eeuw	8	00 9 ^{de} eeuw	9	00 10 ^{de} eeuw	10	00 11 ^{de} eeuw	11	
HET ROMEINSE KEIZERRIJK											De Vroege middeleeuwen				DE MIDDELEEUEWEN							
476 Einde van het West-Romeinse Rijk 843 Verdeling van het Karolingische Rijk											De vorming van Frankisch Europa											
											Merovingers				Karolingers							
Invalen van de Germanen											622 Ontstaan van de islam		732 Poitiers		800 Kroning Keizer Karel							
Augustus +14 Diocletianus +305 Constantijn +337											Clovis +511 Justinianus +565		Karel de Grote +814									
Jezus Christus -4 ---- +30											Edict van Milaan 313 Edict van Theodosius 380				500				1000			
Apostolische tijd CHRISTENVERVOLGINGEN											GODS-DIENST-VRIJHEID		CHRISTENDOM BEVOORRECHTE GODSDIENST		K E R S T E N I N G V A N WEST-EUROPA				OOST- EN NOORD-EUROPA			
Martelaren Apologeten Nieuwe Testament											Kerkvaders Monniken: Kluizenaars, Gemeenschapsleven				Benedictijnen Monte Cassino 529		Kloosters: centra van gebed, beschaving en cultuur		Hervorming van het kloosterleven Cluny 910			
Christenvervolgingen											Theologische disputen Arianisme Constantinopel 381 Nestorianisme Efese Chalcedon 431 451				Islam Mohammed +632		Dieptepunt van de Kerk bij hiërarchie en clerus Beeldenstrijd in Byzantium 727 ----- 843				Oosters Schisma 1054	
Petrus +c.67 Paulus +c.67 Johannes +c.100 Stefanus +c.37											Benedictus +549 Patrick +461 Remigius +c.530 Ambrosius +397 Augustinus +430											
1 ^{ste} eeuw	1	00 2 ^{de} eeuw	2	00 3 ^{de} eeuw	3	00 4 ^{de} eeuw	4	00 5 ^{de} eeuw	5	00 6 ^{de} eeuw	6	00 7 ^{de} eeuw	7	00 8 ^{ste} eeuw	8	00 9 ^{de} eeuw	9	00 10 ^{de} eeuw	10	00 11 ^{de} eeuw	11	

11 ^{de} eeuw	11	00 12 ^{de} eeuw	12	00 13 ^{de} eeuw	13	00 14 ^{de} eeuw	14	00 15 ^{de} eeuw	15	00 16 ^{de} eeuw	16	00 17 ^{de} eeuw	17	00 18 ^{de} eeuw	18	00 19 ^{de} eeuw	19	00 20 ^{ste} eeuw	20	00 21 ^{ste} eeuw																					
DE VOLLE MIDDELEEUWEN				DE LATE MIDDELEEUWEN				DE NIEUWE TIJD							DE NIEUWSTE TIJD		DE HEDENDAAGSE TIJD																								
Bloeitijd van de steden				Vorming van nationale staten		1453 Einde van het Oost-Romeinse Rijk		Absolutistische monarchieën			1789 Franse Revolutie		Parlementaire stelsels		Democratieën Dictaturen																										
		Universiteiten				Ontdekking van Amerika 1492		Europese kolonisatie					Industrialisering		Wereldorganisaties																										
Reconquista in Spanje						Boekdrukkunst 1448								Scheiding van Kerk en Staat		Einde van de Europese kolonisatie																									
						Honderdjarige oorlog										Wereldoorlogen 14-18 39-45																									
1095		Kruistochten		1270		1339		1453		1542		1648				Koude Oorlog 47-90																									
		Lodewijk IX +1270						Hendrik VIII +1547 Keizer Karel +1558				Lodewijk XIV +1715		Napoleon +1821		Onafhankelijkheid Latijns-Amerika, Azië en Afrika																									
1000								1500																																	
CHRISTELIJK EUROPA								WERELDUITBREIDING VAN HET CHRISTENDOM																																	
Contemplatieve		Bedelordes Thomisme		Mystiek		Moderne Devotie		Missionering in overzeese gebieden					Rerum Novarum 1891																												
Gregoriaanse hervorming 1059		Kartuizers Cisterciënzers Norbertijnen		Franciscanen Dominicanen		Navolging van Christus 1418		Nieuwe ordes en congregaties			Piëtisme		Nieuwe missie-congregaties																												
								Jezuïeten Ursulinen			Trappisten		Scheutisten Witte Paters Salesianen																												
Oosters schisma 1054		Orthodoxe kerk						CONTRAREFORMATIE					Atheïsmen																												
Investituurstrijd 1075 — 1122		Inquisitie 1179		Pausen in Avignon 1309 — 1378 — 1417		Westers Schisma 1417		REFORMATIE			Jansenisme		Seculariteit																												
Gregorius VII +1085		Waldenzen		Albigenzen		Wyclif +1384 Hus +1415		1520 Lutheranisme 1534 Anglicanisme 1536 Calvinisme			Aufklärung																														
		Innocentius III +1216						Trente 1545-1563					Vaticaanum I 1869-1870 Leo XIII, Pius X, XI, XII		Vaticaanum II 1962-1965 Joh. XXIII, Paulus VI J.P. II, Ben. XVI, Fr.																										
Bruno +1101		Franciscus +1226				Ignatius van Loyola +1556 Fr. Xaverius +1552 Barth. de las Casas +1566 Johannes v. h. Kruis +1591 Teresa van Avila +1582 M. Luther +1546 J. Calvin +1564							Pater Damiaan +1889		J. Cardijn +1967																										
Bernardus +1153		Dominicus +1221		Catharina van Siena +1380		+1471							Don Bosco +1886		Moeder Theresa +1997																										
Norbertus +1134				Thomas van Anquino +1274		Ruusbroec +1382 Thomas a Kempis							Teresia v. Lisieux +1897																												
Romaanse kunst		Gotiek		Italiaanse Renaissance		Renaissance in Europa		Barok		Rococo		Romantiek		Neo-stijlen		Inculturatie																									
										Classicisme																															
11 ^{de} eeuw		11		00 12 ^{de} eeuw		12		00 13 ^{de} eeuw		13		00 14 ^{de} eeuw		14		00 15 ^{de} eeuw		15		00 16 ^{de} eeuw		16		00 17 ^{de} eeuw		17		00 18 ^{de} eeuw		18		00 19 ^{de} eeuw		19		00 20 ^{ste} eeuw		20		00 21 ^{ste} eeuw	

De cursus in een notendop

Chronologisch

a. Hoge en Late Middeleeuwen
(1054 – ca. 1500)

b. Van hervorming tot verlichting
(ca. 1500 – ca. 1789)

c. Kerk en de moderne tijd
(ca. 1789 – ca. 1945)

d. Eigentijdse kerkgeschiedenis
(ca. 1945 – nu)

Thematisch

1. Beknopt kerkhistorisch overzicht

2. Kerk en Staat

3. Kerk en de anderen

4. Kerk in beeld

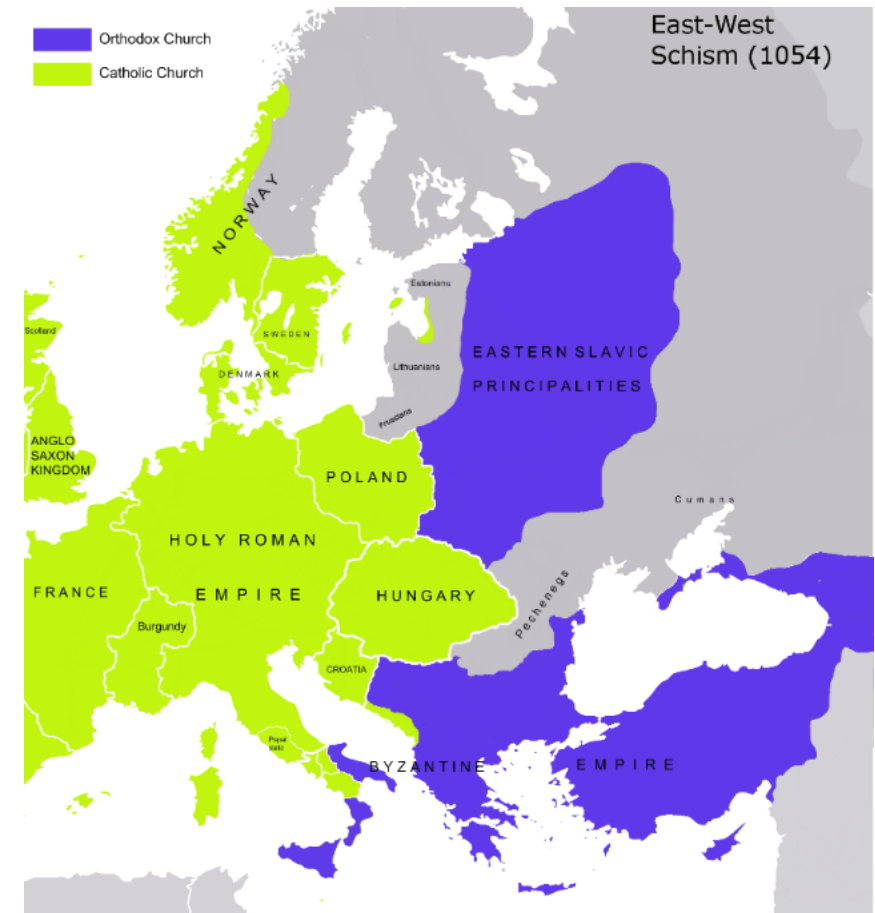
5. Orthodoxie en orthopraxie

6. Canon, credo en concilies

De cursus in een notendop

a. Hoge en Late Middeleeuwen (1054-1500)

- **Oosters Schisma (1054)**
 - Wederzijdse excommunicatie
 - Scheiding Westerse en Oosterse Kerk
- **10de-11de eeuw: grote veranderingen en onstabieleit**
 - Basis Karel De Grote
 - Karolingische Rijk >>> Verbrokken rijk
 - Invallen
 - Pausschap als speelbal Romeinse adel en Duitse keizers

Orthodox christendom in het kort

De cursus in een notendop

a. Hoge en Late Middeleeuwen (1054-1500)

- **Duitse keizers en HRRDN**
 - Waardige figuren op de stoel van Petrus
 - Strijd om het pausschap
- **'Duistere eeuw': 1046 en drie rivaliserende pausen**
 - Paus Benedictus IX, paus Silvester III en paus Gregorius VI
 - Hendrik III (1039-1056) en de Synode van Sutri (1046)
 - Duitse bisschop als paus
 - >>> hervormingsgezindheid (< kloosters)

De cursus in een notendop

a. Hoge en Late Middeleeuwen (1054-1500)

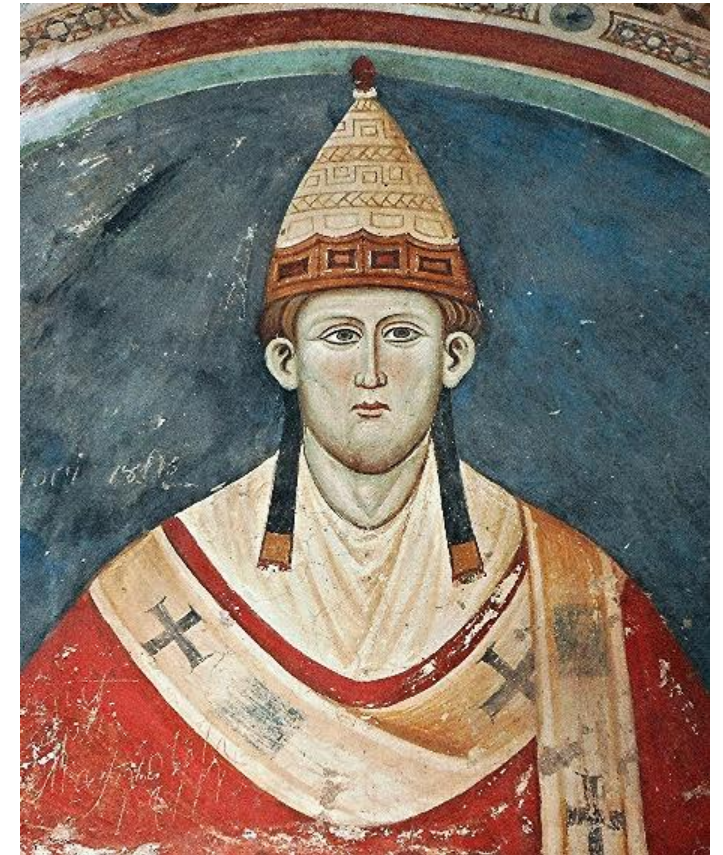
- **Hervormingsgezindheid**
 - Start proces pauselijke onafhankelijkheid t.a.v. politieke bemoeienissen
- **Hoogtepunt: Paus Gregorius VIII (1073)**
 - Gregoriaanse hervorming (*infra*)
 - Visie op pauselijk primaatschap
 - Investituurstrijd met Hendrik IV
- >>> *Strijd om macht tussen paus en keizer*

De cursus in een notendop

a. Hoge en Late Middeleeuwen (1054-1500)

- **Overgang 12de naar 13de eeuw**
 - Hoogtepunt: wereldlijke en kerkelijke macht van de paus
- **Innocentius III (1198-1216)**
 - 'Plaatsbekleder van Christus'
 - Voogd van Frederik II, erfgenaam van het Duitse keizerrijk
 - **Interdict** als wapen
 - Actief hervormingsbeleid en Vierde Lateraans Concilie (1215): pauselijke macht en geloofsbeleving

De cursus in een notendop

a. Hoge en Late Middeleeuwen (1054-1500)

- Kloosterleven als een weg van spiritualiteit en geloofsleven (herbronningsbewegingen)
 - < kluizenaarsleven en oosters monnikendom
 - **Vanaf 11de eeuw: nieuwe ordes**
 - Kloosterordes: Kartuizers en cisterciënzers
 - *Bernardus van Clairvaux en de monastieke theologie*
 - Bedelordes: minderbroeders en dominicanen
 - Bewegingen: Waldenzen en katharen (*Inquisitie*)

De cursus in een notendop

a. Hoge en Late Middeleeuwen (1054-1500)

- **Glorietijd kerk in 13de eeuw en opkomst nationale staten in 14de eeuw**
 - Conflicten tussen pausen en vorsten
 - Overheersing pausschap door de wereldlijke macht
 - Bonifatius VII ↔ Filips de Schone
 - **Westers Schisma (1378-1417):** twee en zelfs drie pausen (Rome, Avignon en Pisa)
 - Einde met **Concilie van Konstanz (1414-1418)**

De cursus in een notendop

a. Hoge en Late Middeleeuwen (1054-1500)

- **Crisis van het pausschap en herbronningsbewegingen**
 - **Andere vormen van kerkbestuur**
 - Zelfbewustzijn van leken
 - Waarde van het concilie in de kerk
 - **Terugkeer naar het evangelisch leven**
 - Mystiek leven: dieper persoonlijk geloofsleven
 - Oude kloosterordes en nieuwe groepen (o.a. Jan van Ruusbroec)
- **Renaissance en Bijbels Humanisme** (o.a. Erasmus en Thomas More)

De cursus in een notendop

b. Van hervorming tot verlichting (ca. 1500 – ca. 1789)

- **Reformatie en streven naar hervorming**
 - **Maarten Luther (1483-1546)** en zijn reformatorische doorbraak
 - 95 stellingen over de aflaat (31 oktober 1517): < Kritiek op scholastieke theologie en verzet tegen aflaathandel
 - Gefaalde gesprekken met kardinaal Cajetanus en verwijdering tussen Luther en de katholieke kerk
 - Pauselijke bul en ban
 - Aansluiting vorsten bij Reformatie: **religieuze én politieke breuk**

De cursus in een notendop

b. Van hervorming tot verlichting (ca. 1500 – ca. 1789)

- **Reformatie en streven naar hervorming**
 - **Johannes Calvijn** in Genève (1509-1564)
 - Een ascetische hervorming op basis van een terugkeer naar de Bijbel
 - Eigen inquisitie tegen andersdenkenden
 - Navolging in andere landen

De cursus in een notendop

b. Van hervorming tot verlichting (ca. 1500 – ca. 1789)

- **Katholieke kerk en streven naar hervorming (16de eeuw)**
 - Spanje: Ferdinand van Aragon en Isabella van Castilië
 - Rome: Adrianus VI en Paulus III
 - Kloosterordes: Ignatius van Loyola en de Sociëteit van Jezus (1534) >>> Katholieke Contrareformatie
 - Concilie van Trente (1545-1563) en grondlijnen voor katholieke hervorming (theologisch en pastoraal)

De cursus in een notendop

b. Van hervorming tot verlichting (ca. 1500 – ca. 1789)

- **Godsdienstoorlogen (16de en 17de eeuw)**
 - *Nederlanden*: strijd tegen de onderdrukking van de Spaanse (katholieke) vorst Filips II en Beeldenstorm (1566)
 - Breuk katholieke Zuidelijke Nederlanden en Calvinistische Republiek der Verenigde Nederlanden
 - *Frankrijk*: Hugenotenoorlogen en Bloedbruiloft
 - *Engeland*: Hendrik VIII, de *Act of Supremacy* (1534) en de Anglicaanse Kerk
 - *Duitse Rijk*: Dertigjarige Oorlog met opstand (1618) en strijd tussen lutherse en katholieke vorsten, stop in 1648 met de Vrede van Münster

De cursus in een notendop

b. Van hervorming tot verlichting (ca. 1500 – ca. 1789)

- **Zoektocht naar religieuze duidelijkheid (17de en 18de eeuw)**
 - Verschillende christelijke confessies ging elk hun fundamenteën bepalen: confessies of catechismussen om leerstellige posities vast te leggen en identiteit te bepalen
 - Katholieke Kerk: Jansenisme ↔ Katholieke orthodoxie met Cornelius Jansenius, zijn *Augustinus* en Port-Royal

De cursus in een notendop

b. Van hervorming tot verlichting (ca. 1500 – ca. 1789)

- **Opkomst van absolutistische vorsten (17de eeuw)**
 - Verlangen naar het schoeien van de katholieke kerk op een nationale leest
 - Anglicaanse kerk in Engeland (Hendrik VIII)
 - Gallicanisme in Frankrijk (Lodewijk XIV): kerk met zelfbeschikkingsrecht (Gallicaanse artikelen)

De cursus in een notendop

b. Van hervorming tot verlichting (ca. 1500 – ca. 1789)

- **Katholieke expansie via missionering (16de en 17de eeuw)**
 - Spanje en Portugal
 - Missionarissen >>> Staatsmissie
 - Inculturatie en weerstand
 - Vanaf 17de eeuw: missies minder afhankelijk van wereldlijke macht
 - Gregorius XV en oprichting van de *Propaganda Fidei*

De cursus in een notendop

c. Kerk en de moderne tijd (ca. 1789 – ca. 1945)

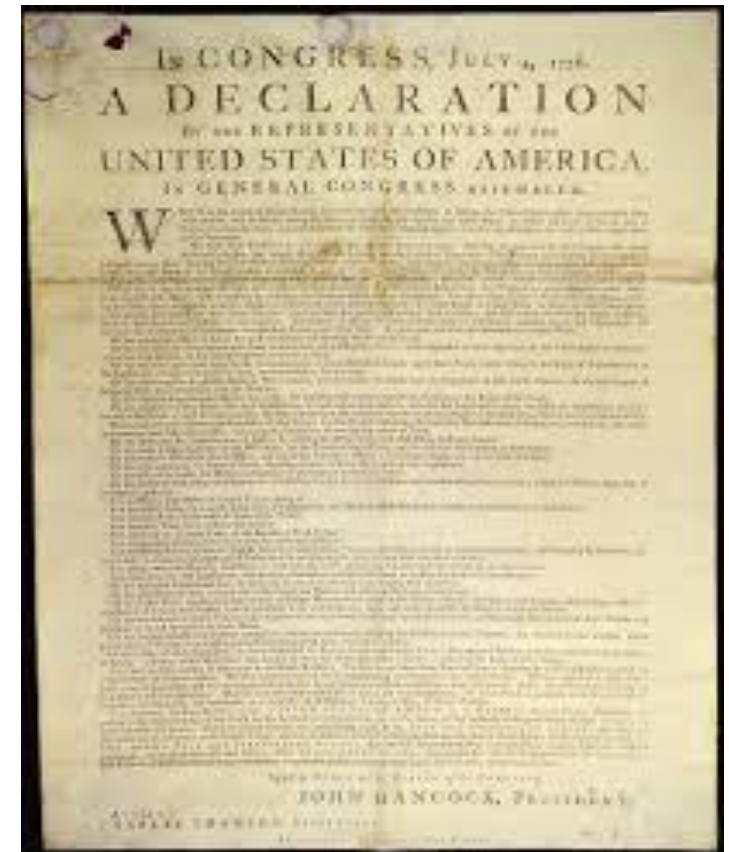
- **Groei van wetenschap en techniek (18de eeuw) en grote omwentelingen in West-Europa**
- **Verlichting**
 - Absoluut geloof in de menselijke rede
 - In vraag stellen van de traditionele geloofsopvattingen (cf. God als horlogemaker)
 - Politieke gevolgen: Maria-Theresia en keizerkoster Jozef II

De cursus in een notendop

c. Kerk en de moderne tijd (ca. 1789 – ca. 1945)

- Amerikaanse Vrijheidsoorlog en de *Declaration of Independance* (1776)
 - Scheiding Kerk en Staat
 - Verlichte idee van godsdienstvrijheid doorvoeren
 - Inspiratie voor de Franse burgerij

De cursus in een notendop

c. Kerk en de moderne tijd (ca. 1789 – ca. 1945)

- **Franse Revolutie (1789)**
 - *Liberté, égalité et fraternité*
 - Verklaring van de rechten van de mens en de burger
 - Aanvankelijk niet antigodsdienstig >>> Franse Kerk als Staatskerk (najaar 1789) en geleidelijke afschaffing christelijke religie (1793)

De cursus in een notendop

c. Kerk en de moderne tijd (ca. 1789 – ca. 1945)

- **Napoleon en Pius VII**
 - Slag bij Waterloo (1815)
- **Restauratie** en terugkeer naar de situatie van voor de Franse Revolutie
 - Congres van Wenen (1814-1815)
 - Frankrijk als beschermheer Katholieke Kerk

De cursus in een notendop

c. Kerk en de moderne tijd (ca. 1789 – ca. 1945)

- **Romantiek**
 - Heropbloei van het geloofsleven in de eerste helft van de 19de eeuw
 - Heroprichting verschillende kloosterordes (o.a. dominicanen)
 - Devoties: Maria en Heilig Hart
 - 1854 Pius IX en dogma van Maria onbevlekt ontvangen

De cursus in een notendop

c. Kerk en de moderne tijd (ca. 1789 – ca. 1945)

- **Restauratie ↔ Opgang liberale en moderne ideeën**
 - Moeilijke evenwichtsoefening voor de katholieke kerk
- **Afscheiding van België (1830)**
 - Alliantie liberalen en katholieken die voorstander waren van de moderne vrijheden
 - Hugues Félicité de Lamennais
 - Ultramontanisme
- Bestrijding 'modernismes' (alliantie catholicisme en liberale ideeën)

De cursus in een notendop

c. Kerk en de moderne tijd (ca. 1789 – ca. 1945)

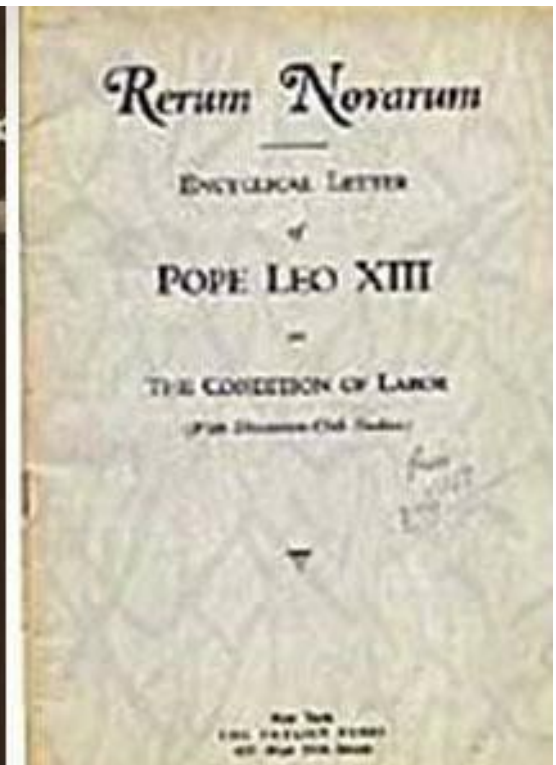
- Kerk en zoektocht naar orthodoxie in een tijd van vertwijfeling
 - Neo-scholastiek, neo-thomisme en de modernistische crisis
 - Ultramontanisme en ongekend respect voor het pausschap → Vaticanum I en de kwestie van de pauselijke onfeilbaarheid (1870)

De cursus in een notendop

c. Kerk en de moderne tijd (ca. 1789 – ca. 1945)

- Kerk en de sociale kwestie
 - Industrialisering en verstedelijking → socialisme en marxisme
 - Kerk en het lot van de arbeiders: *Rerum Novarum* (1891) en Leo XIII
 - De ontwikkeling van een kerkelijke sociale leer
 - De oprichting van katholieke vakbonden (cf. Daens)

De cursus in een notendop

c. Kerk en de moderne tijd (ca. 1789 – ca. 1945)

- **Twee Wereldoorlogen**
 - ? 1 christelijk Europa
 - ? Vooruitgangsoptimisme
 - ? Absoluut geloof in de mens
- **Kerk en Wereldoorlogen**
 - WO I Benedictus XV als vredeestichter
 - WO II Pius XII, concordaten, en ? holocaust

De cursus in een notendop

d. Eigentijdse kerkgeschiedenis (ca. 1945 – nu)

- **Bloeitijd voor theologische vernieuwing**
 - < bronnen van de theologie
 - Hernieuwingstheologen: Schillebeeckx, Congar of Ratzinger
 - Oecumenische beweging en eenmaking christendom
- **Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965)**
 - *Lumen Gentium, Sacrosanctum Concilium, Dei Verbum en Gaudium et Spes*
- **Westerse Kerk >>> Wereldkerk** (cf. pauskeuzes)

1 ^{ste} eeuw	1	00 2 ^{de} eeuw	2	00 3 ^{de} eeuw	3	00 4 ^{de} eeuw	4	00 5 ^{de} eeuw	5	00 6 ^{de} eeuw	6	00 7 ^{de} eeuw	7	00 8 ^{ste} eeuw	8	00 9 ^{de} eeuw	9	00 10 ^{de} eeuw	10	00 11 ^{de} eeuw					
HET ROMEINSE KEIZERRIJK							De Vroege middeleeuwen							DE MIDDELEEUEWEN											
								476 Einde van het West-Romeinse Rijk				De vorming van Frankisch Europa				843 Verdeling van het Karolingische Rijk									
								Merovingers				Karolingers													
								Invalen van de Germanen				622 Ontstaan van de islam				732 Poitiers				800 Kroning Keizer Karel					
Augustus +14		Diocletianus +305 Constantijn +337				Attila +453				Clovis +511 Justinianus +565				Karel de Grote +814											
Jezus Christus		Edict van Milaan 313				Edict van Theodosius 380				500												1000			
ca. -4 ---- +30														K E R S T E N I N G				V A N							
Apostolische tijd		CHRISTENVERVOLGINGEN				GODS-DIENST-VRIJHEID		CHRISTENDOM BEVOORRECHTE GODSDIENST		WEST-EUROPA				OOST- EN NOORD-EUROPA											
Martelaren						Kerkvaders																			
Nieuwe Testament		Apologeten		Monniken: Kluizenaars, Gemeenschapsleven				Benedictijnen Monte Cassino 529				Kloosters: centra van gebed, beschaving en cultuur				Hervorming van het kloosterleven Cluny 910									
Christenvervolgingen				Theologische disputen								Islam				Beeldenstrijd in Byzantium 727 ----- 843				Dieptepunt van de Kerk bij hiërarchie en clerus				Oosters Schisma 1054	
				Arianisme Nicea 325				Constantinopel 381		Nestorianisme Efese 431 Chalcedon 451		Mohammed +632													
Petrus +c.67 Paulus +c.67										Benedictus +549															
Johannes +c.100 Stefanus +c.37						Ambrosius +397 Augustinus +430				Patrick +461 Remigius +c.530															
1 ^{ste} eeuw	1	00 2 ^{de} eeuw	2	00 3 ^{de} eeuw	3	00 4 ^{de} eeuw	4	00 5 ^{de} eeuw	5	00 6 ^{de} eeuw	6	00 7 ^{de} eeuw	7	00 8 ^{ste} eeuw	8	00 9 ^{de} eeuw	9	00 10 ^{de} eeuw	10	00 11 ^{de} eeuw					

11 ^{de} eeuw	11	00 12 ^{de} eeuw	12	00 13 ^{de} eeuw	13	00 14 ^{de} eeuw	14	00 15 ^{de} eeuw	15	00 16 ^{de} eeuw	16	00 17 ^{de} eeuw	17	00 18 ^{de} eeuw	18	00 19 ^{de} eeuw	19	00 20 ^{ste} eeuw	20	00 21 ^{ste} eeuw	
DE VOLLE MIDDELEEUWEN				DE LATE MIDDELEEUWEN				DE NIEUWE TIJD							DE NIEUWSTE TIJD			DE HEDENDAAGSE TIJD			
Bloeitijd van de steden				Vorming van nationale staten		1453 Einde van het Oost-Romeinse Rijk		Absolutistische monarchieën				1789 Franse Revolutie			Parlementaire stelsels		Democratieën Dictaturen				
		Universiteiten				Ontdekking van Amerika 1492		Europese kolonisatie				Industrialisering			Wereldorganisaties						
Reconquista in Spanje						Boekdrukkunst 1448							Scheiding van Kerk en Staat			Einde van de Europese kolonisatie					
						Honderdjarige oorlog				Godsdienstoorlogen						Wereldoorlogen 14-18 39-45					
1095		Kruistochten		1270		1339		1453		1542		1648		Onafhankelijkheid Afrika			Latijns-Amerika, Azië en Koude Oorlog 47-90				
		Lodewijk IX +1270						Hendrik VIII +1547 Keizer Karel +1558				Lodewijk XIV +1715		Napoleon +1821							
1000								1500													
CHRISTELIJK EUROPA								WERELDUITBREIDING VAN HET CHRISTENDOM													
Contemplatieve		Bedelordes Thomisme		Mystiek		Moderne Devotie		Missionering in overzeese gebieden				Rerum Novarum 1891									
Gregoriaanse hervorming 1059		Kartuizers Cisterciënzers Norbertijnen		Franciscanen Dominicanen		Navolging van Christus 1418		Nieuwe ordes en congregaties				Piëtisme			Nieuwe missie-congregaties						
								Jezuïeten Ursulinen				Trappisten			Scheutisten Witte Paters Salesianen						
Oosters schisma 1054		Orthodoxe kerk						CONTRAREFORMATIE							Atheïsmen						
Investituurstrijd 1075 — 1122		Inquisitie 1179		Pausen in Avignon 1309 — 1378 — 1417		Westers Schisma		REFORMATIE							Seculariteit						
		Waldenzen		Albigenzen		Wyclif +1384 Hus +1415		1520 Lutheranisme 1534 Anglicanisme 1536 Calvinisme				Jansenisme			Aufklärung						
Gregorius VII +1085		Innocentius III +1216						Trente 1545-1563							Vaticanium I 1869-1870 Leo XIII, Pius X, XI, XII						
Bruno +1101		Franciscus +1226				Ignatius van Loyola +1556 Fr. Xaverius +1552 Barth. de las Casas +1566 Johannes v. h. Kruis +1591 Teresia van Avila +1582 M. Luther +1546 J. Calvin +1564						Pater Damiaan +1889			Vaticanium II 1962-1965 Joh. XXXIII, Paulus VI J.P. II, Ben. XVI, Fr.						
Bernardus +1153		Dominicus +1221		Catharina van Siena +1380								Don Bosco +1886			J. Cardijn +1967						
Norbertus +1134		Thomas van Anquino +1274		Ruusbroec +1382 Thomas a Kempis								Teresia v. Lisieux +1897			Moeder Theresa +1997						
Romaanse kunst		Gotiek		Italiaanse Renaissance		Renaissance in Europa		Barok			Rococo		Romantiek		Inculturatie						
											Classicisme		Neo-stijlen								
11 ^{de} eeuw	11	00 12 ^{de} eeuw	12	00 13 ^{de} eeuw	13	00 14 ^{de} eeuw	14	00 15 ^{de} eeuw	15	00 16 ^{de} eeuw	16	00 17 ^{de} eeuw	17	00 18 ^{de} eeuw	18	00 19 ^{de} eeuw	19	00 20 ^{ste} eeuw	20	00 21 ^{ste} eeuw	